

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 16 травня 2025 року

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: НОВІ ВИМІРИ У ВОЄННИЙ ЧАС

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 16 травня 2025 року

Том 1

Одеса
2025

УДК 005.332.2(4):316.42(477)“364”“20”(062.552)
Є 24

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 8 від 16.05.2025 р.)*

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**

Є 24 **Європейські орієнтири розвитку України: нові виміри у воєнний час** : у 2 т. : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (Одеса, 16 травня 2025 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. – Одеса : Фенікс, 2025. – Т. 1. – 772 с.
ISBN 978-617-8430-61-0

Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Європейські орієнтири України: нові виміри у воєнний час» містять результати наукових досліджень і практичних напрацювань вчених, фахівців і військовослужбовців, здійснені в умовах повномасштабної війни. У збірнику представлено як теоретичні, так і емпіричні дослідження у галузях філософії, загальної теорії держави і права, історії права, сучасних соціально-політичних процесів, соціології та психології.

Особливу увагу приділено аналізу загроз національній безпеці в конституційному, міжнародному та європейському правовому контекстах, а також питанням трудового, соціального, земельного, аграрного та екологічного права. Окремі розділи присвячено функціонуванню економіки та підприємництва в умовах євроінтеграції.

У збірнику також розглянуто проблематику цифрової трансформації, захисту інформації та кібербезпеки в умовах воєнного часу, методику викладання іноземних мов, перекладознавство, лінгвістику і журналістику. Висвітлено наукові здобутки в адміністративному, фінансовому, морському та митному праві, реформуванні судової системи, діяльності прокуратури, правоохоронних органів та адвокатури. Окремо проаналізовано питання кримінального права, кримінального процесу, кримінології, криміналістики, судової експертизи, медико-психологічного забезпечення правосуддя, а також аспекти цивільного, сімейного, господарського права, інтелектуальної власності та патентного судочинства. Розглянуто також актуальні питання діяльності бібліотек у закладах вищої освіти та фізичної підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник адресовано науковцям, викладачам, здобувачам вищої освіти, а також практикам у галузях права, економіки, соціології, політології, психології, філології, журналістики та кібербезпеки.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)“364”“20”(062.552)

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**

ISBN 978-617-8430-61-0

© НУ «Одеська юридична академія, 2025
© Автори статей, 2025

Завтур Віктор Андрійович ПОЗИТИВНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ДЕРЖАВИ ЩОДО НЕДОПУЩЕННЯ ПОВТОРНОЇ ТА ВТОРИННОЇ ВІКТИМІЗАЦІЇ ПОТЕРПІЛИХ ВІД СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА: ОКРЕМІ АСПЕКТИ В КОНТЕКСТІ РІШЕННЯ ЄСПЛ У СПРАВІ «Х. ПРОТИ КІПРУ».....	565
Мурзановська Аліна Владиславівна ДОСУДОВЕ РОЗСЛІДУВАННЯ ТА СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ	568
Пожар Вадим Георгійович РОЛЬ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ У ФОРМУВАННІ СТАНДАРТІВ ДОПУСТИМОСТІ РЕЗУЛЬТАТІВ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ.....	571
Підгородинська Анастасія Вікторівна ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВИЗНАННЯ ІНОЗЕМНИХ СУДОВИХ РІШЕНЬ	575
Сидорчук Владислав Васильович УМОВИ ВИЗНАННЯ ОСОБИ ПОТЕРПІЛОЮ	579
Стародубов Сергій Вікторович ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНОГО ЗАХОДУ В ПОРЯДКУ СТ. 615 КПК УКРАЇНИ	582
Степаненко Андрій Сергійович ЦИФРОВІ (ЕЛЕКТРОННІ) ДОКАЗИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ УКРАЇНИ: ПОТОЧНИЙ СТАН ТА ВИКЛИКИ	584
Стоянов Микола Михайлович ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ ВІДКРИТТЯ МАТЕРІАЛІВ ІНШІЙ СТОРОНИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В СВІТЛІ СУЧАСНОЇ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ	588
Федчун Наталія Олександрівна ПРОФАЙЛІНГ У МЕДІА	590
Цитряк Віктор Ярославович ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ КОРУПЦІЙНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ.....	592
Аблов Іван Євгенійович ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ ПІДСУДНОСТІ ТА ПІДСЛІДНОСТІ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ВЧИНЕНИХ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ.....	595
Бабій Світлана Володимирівна ЩОДО ДОТРИМАННЯ ЗАБОРОНИ ДВІЧІ ПРИТЯГУВАТИ ДО КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ОДНЕ Й ТЕ САМЕ ПРАВОПОРУШЕННЯ ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ ДО ОСОБИ ТРИМАННЯ ПІД ВАРТОЮ	598
Грама Олександр Олександрович ЩОДО ВИДІЛЕННЯ ПРАВА НА РЕАБІЛІТАЦІЮ ЯК ОКРЕМОГО ІНСТИТУТУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ.....	601
Гуменюк Аліна Сергіївна ДОПУСТИМІСТЬ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ДОКТРИНАЛЬНІ ПІДХОДИ ...	603
Дядюк Юрій Олегович РОЛЬ ПРОКУРОРА У ЗБИРАННІ ТА ПЕРЕВІРЦІ ДОКАЗІВ НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ	607
Жовтан Олександр Володимирович ОКРЕМІ ПРОЦЕСУАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ВІДМОВИ ВІД ЗАХИСНИКА В ПОРЯДКУ СТАТТІ 54 КПК УКРАЇНИ	609
Кіміліченко Сергій Олегович КОНТРОЛЬ І ФІКСАЦІЯ РОЗМОВ ЯК МЕТОД ОТРИМАННЯ ДОКАЗІВ У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....	612
Кіміліченко Христина Юріївна ДО ПИТАННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ УЧАСНИКІВ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ...	615

Завтур Віктор Андрійович
*Національний університет «Одеська юридична академія»,
доцент кафедри кримінального процесу,
кандидат юридичних наук, доцент*

ПОЗИТИВНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ДЕРЖАВИ ЩОДО НЕДОПУЩЕННЯ ПОВТОРНОЇ ТА ВТОРИННОЇ ВІКТИМІЗАЦІЇ ПОТЕРПІЛИХ ВІД СЕКСУАЛЬНОГО НАСИЛЬСТВА: ОКРЕМІ АСПЕКТИ В КОНТЕКСТІ РІШЕННЯ ЄСПЛ У СПРАВІ «Х. ПРОТИ КІПРУ»

Недопустимість вторинної віктимізації натепер розглядається як важливий стандарт здійснення кримінального провадження за участю вразливих потерпілих, передусім, тих, хто став жертвою сексуального насильства. Однак, незважаючи на це, у чинному законодавстві України його зміст та сутність не визначено.

Єдиним міжнародним актом, що містить визначення вторинної віктимізації є Рекомендація Rec (2006) 8 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо допомоги потерпілим від злочинів, у якому зазначається, що під цим поняттям слід розуміти віктимізацію, яка не є прямим наслідком злочинної дії, а спричиняється реакцією на потерпілого з боку інститутів та окремих осіб. При цьому, документ чітко розмежовує вторинну віктимізацію від повторної: останнє поняття включає у себе випадки, коли особа потерпає внаслідок більше як одного випадку з кримінально-правовими наслідками протягом певного періоду [1].

Стандарти поведіння із особливо вразливими потерпілими ґрунтовно викладені у Директиві Європейського парламенту та Ради 2012/29/EU «Встановлення мінімальних стандартів щодо прав, підтримки та захисту жертв злочинів та заміна Рамкового рішення Ради 2001/220/JHA». У положеннях ст. 22 документу на держав-членів покладено обов'язок забезпечення своєчасної та індивідуальної оцінки того, чи потребують жертви спеціальних заходів у ході здійснення кримінального провадження, враховуючи їх особливу вразливість до повторної та вторинної віктимізації, залякування та помсти [2].

Питання реалізації державами свого позитивного обов'язку щодо недопущення повторної та вторинної віктимізації потерпілих від сексуального насильства розглядалися у тому чи іншому ключі й Європейським судом з прав людини (далі- ЄСПЛ). Ці аспекти стосувалися, зокрема, таких питань як: пошук балансу між правом обвинуваченого на публічний розгляд справи та проведенням закритого судового засідання через недопущення вторинної віктимізації потерпілої (рішення ЄСПЛ у справі «Mraović v. Croatia» [3]), неотримання потерпілою від сексуального насильства, яка була громадянкою іноземної держави вичерпної інформації про свої права та доступні механізми підтримки («рішення ЄСПЛ у справі X. v. Greece» [4]), неналежне розслідування фактів сексуального насильства (рішення ЄСПЛ у справі «D. J. v. Croatia» [5]), невиконання державою своїх позитивних зобов'язань за ст. 8 Конвенції через постійні контакти неповнолітньої потерпілої із підозрюваними в ході розслідування (рішення ЄСПЛ у

справі «B. v. russia» [6]), поміщення неповнолітньої потерпілої від сексуального насильства до спеціального центру в умовах розлуки із дорослими членами сім'ї (рішення ЄСПЛ у справі «M. A. v. Italy» [7]).

Однак від цих справ за своїм контекстом серйозно вирізняється справа «X. v. Surgus», винесена ЄСПЛ 27 лютого 2025 року [8]. За своєю сутністю, вона стосується більш широкого контексту незабезпечення доступу до правосуддя потерпілих від сексуального насильства, який може бути наслідком не тільки неналежної організації розслідування, але й різного роду особистих упереджень осіб, які його проводять. У цій справі заявниця стверджувала про порушення ст. 3 та 8 Конвенції через те, що розслідування її заяв не було належним та не поважало її як жертву злочину, пов'язаного із сексуальним насильством.

Під час одного із допитів заявниця відкликала свої попередні заяви, стверджуючи, що вони були неправдивими. Після цього її було затримано та поміщено під варту та в подальшому засуджено за порушення громадського порядку.

ЄСПЛ відзначив, що розслідування первинних повідомлень заявниці про зґвалтування було розпочато без невинуватених затримок, але незважаючи на це, воно містило низку недоліків, які сформували його траєкторію. В основі справи лежать факти поспішного припинення розслідування заяв про зґвалтування, які були обумовлені відмовою від первинних показань та негайним порушенням справи щодо самої заявниці, яка завершилася її засудженням (хоча вирок згодом було скасовано апеляційним судом). Суд вказав на низку недоліків, що містило розслідування заяв про сексуальне насильство (п.115) і в цілому дійшов висновку, що органи влади не доклали достатніх зусиль для встановлення всіх обставин і не провели контекстно-залежну оцінку достовірності заяв, що є вкрай необхідним у ситуаціях, коли слідчі органи стикаються з суперечливими версіями фактів. До того ж, відмова від первинних показань була здійснена після майже шести годин допиту з метою уточнення показань, а тому Суд визнав слушними аргументи заявниці про те, що така відмова була наслідком тривалих та повторюваних допитів.

У рішенні вказано, що небажання продовжувати розслідування фактів зґвалтування, як видається, пояснюється попередньою сексуальною поведінкою заявниці та недовірою до її первинних заяв через упереджені гендерні стереотипи. Про це свідчив непослідовний та вибірковий підхід до оцінки доказів.

ЄСПЛ, визнаючи порушення ст. 3 та 8 Конвенції вказав, що органи влади не здатні були у цій справі застосувати чутливий підхід до заявниці і провести розслідування таким чином, аби пом'якшити її страждання.

Позиції ЄСПЛ у справі «X v. Кіпру» виводять на передній план широке коло питань щодо доступу до правосуддя потерпілих від сексуального насильства, недопустимості їх вторинної віктимізації, належного розслідування відповідних фактів, який би забезпечував індивідуальний підхід до потерпілих. Відповідні стандарти не прописані чітко у Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, але у тому чи іншому аспекті впливають із положень ст. 3 та 8.

Ще однією проблемою, що була ідентифікована розглядуваною справою є вплив на хід розслідування індивідуальних упереджень та гендерних стереоти-

пів. Зазначимо, що, наприклад, у Правилах з процедури та доказування Міжнародного кримінального Суду міститься застереження про те, що висновки про достовірність, характер або схильність до сексуальної доступності жертви або свідка не можна робити через сексуальний характер їх попередньої чи наступної поведінки (правило 70) [9]. Однак на рівні національного законодавства цей аспект складно піддається нормативізації, адже пов'язаний здебільшого із індивідуальною правосвідомістю суб'єкта правозастосування.

Втім, безсумнівно, рішення у справі «X v. Кіпру» символізує певну еволюцію практики Суду стосовно розуміння змісту позитивних зобов'язань держави щодо недопущення повторної та вторинної віктимізації потерпілих від сексуального насильства. Стандарти, викладені у ньому, навряд чи потребують суттєвих законодавчих кроків щодо їх впровадження, але однозначно вимагають врахування на рівні правозастосування.

Список використаних джерел:

1. Рекомендація Rec(2006)8 Комітету Міністрів державам-членам щодо надання допомоги потерпілим від злочинів (ухвалена Комітетом міністрів 14 червня 2006 року на 967-му засіданні заступників Міністрів). URL: [https://search.coe.int/cm/{%22CoEIdentifier%22:\[%2209000016805d8089%22\],%22sort%22:\[%22CoEValidationDate%20Descending%22}\]](https://search.coe.int/cm/{%22CoEIdentifier%22:[%2209000016805d8089%22],%22sort%22:[%22CoEValidationDate%20Descending%22}]).
2. Directive 2012/29/EU of the European Parliament and of the Council of 25 October 2012 establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime, and replacing Council Framework Decision 2001/220/JHA. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2012/29/oj/eng>.
3. Case of *Mraović v. Croatia* (Application № 30373/13): Judgement of European Court of Human rights, 14 May 2020. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-202119>.
4. Case of *X. v. Greece* (Application № 38588/21): Judgement of European Court of Human rights, 13 February 2024. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-230857>.
5. Case of *D. J. v. Croatia* (Application № 42418/10): Judgement of European Court of Human rights, 24 July 2012. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-112321>.
6. Case of *B. v. Russia* (Application № 36328/20): Judgement of European Court of Human rights, 07 February 2023. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-222872>.
7. Case of *M. A. v. Italy* (Application № 70583/17): Judgement of European Court of Human rights, 31 August 2023. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/ukr?i=001-226390>.
8. Case of *X. v. Cyprus* (Application № 40733/22): Judgement of European Court of Human rights, 27 February 2025. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-241992>.
9. Rules of procedure and evidence for International Criminal Court. URL: <https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/Publications/Rules-of-Procedure-and-Evidence.pdf>.

Ключові слова: кримінальне провадження, позитивні зобов'язання, потерпілий, сексуальне насильство, Європейський суд з прав людини.

Keywords: criminal proceedings, positive obligations, victim, sexual violence, European Court of Human Rights.